

Ublažil je prvotne očitke o „pomanjkanju srčne kulture“ in trdi, da njegovo ogorčenje ni imelo nobenega opravka s katolištvom. Poskuša dokazati, da so v Kraljevi knjigi opisi žetve, (deloma) svatbe, nespodobni in so „zadeva čuta, dobrega okusa, srčne žlahtnosti“. Če je Kralj napisal, da je ta ali ona ženjica opravila med delom svojo potrebo s slanim poduhom, da so postelje do jutra škripale, ne motijo ti stavki nikogar, kdor je knjigo prečital s pravilnim umevanjem „Moje poti“. Finžgar očitvidno še danes ne razume in ne občuti Kraljeve elementarne umetnosti, prav tako ne njegovega načina izražanja v pričujoči knjigi. Dokazi o „neresničnosti dogajanja“ pa so skorajda naivni. S popravkom Finžgar priznava, da so bili prvotni očitki vsekako baročno pretirani.

Osnovno pravilo poštene debate je gotovo medsebojno zaupanje in vera, da oba, ki se napadata, resnično tako mislita, kakor pišeta. Finžgar mi mora odpustiti, da ob njegovem odgovoru tega ne morem potrditi. Če mi Finžgar zatrjuje, da njegovo obregovanje nad Kraljevo „Mojo potjo“ nima nobenega opravka s katolištvom in z ničimer, „kar si je ta ljubi Juš vse iztuhtal“, je razumljivo, da bi moral „ljubi Juš“ verjeti, kakor stoji zapisano. Pa ne morem in ne bom. Za Finžgarjevimi vrsticami se prikriva še kaj, oziroma še marsikaj, kar Finžgar dobro ve, a povedati noče, in se je v stavkih „na oba spisa bi bilo treba načelno odgovoriti. Morda kdo drugi to opravi. Ta hip ne utegnem . . .“ prav za prav zarekel. Zato sem „ta hip“ enako prepričan o pravih izsledkih v glosi, kakor sem bil prej in bom poslej.

Odgovor v „Mladiki“ izpričuje, da bi si moral Finžgar glede „čuta, dobrega okusa in srčne žlahtnosti“ sam izprašati vest. Če domneva, da je „Kozak urejal Kraljevo knjigo in čutil napad kot svojo osebno bolečino“, se nedvomno moti. Svojo glosa bi bil napisal, če bi me bile na „Mojo pot“ opozorile šele Finžgarjeve vrstice. V kakšni žlahti sva Kraljeva knjiga in jaz, veva le midva sama. Ker ni urednik nikjer podpisan, nima pravih čuta, kdor nasilno brska za njim.

Finžgar je v odgovoru dvakrat okrcnil Franceta Kralja in mu pomolil pod nos neko privatno pismo ali dopisnico. Ali ne očituje ta način polemike na mojo glosa, ki je Kralj niti videl ni in niti zanjo vedel, izrazito pomanjkanje „dobrega okusa“, če ne tudi „srčne žlahtnosti“? Na isti način bi mogel sedaj Finžgarju naštet osebni, ki so mu narekovale njegove prvotne očitke, ker sem za te osebni na zelo privaten način zvedel in jih sedaj poznam. Da bi se „dobri okus“ v slovenski polemiki ohranil, ne bom zaenkrat Finžgarja posnemal.

Finžgar zatrjuje, da nima njegov napad na „Mojo pot“ nobenega opravka s katolištvom. Ali ni baš to katolištvo, da plava resnica globoko pod površino?

Juš Kozak.

OBZORNIK

Kongres ruskih pisateljev. Avgusta meseca se je vršil v Moskvi kongres ruskih pisateljev, ki so se ga udeležili tudi nekateri inozemski pisatelji. (Nemški pisatelj Heinrich Mann je poslal kongresu pozdravno pismo.) Po sve-

tovni vojni je bil to v Rusiji največji pisateljski kongres; združil je vse sodobne ruske pisatelje raznih smeri, ki so si sicer v zadnjih desetih letih močno javno nasprotovale. Postavil je trdno osnovo za uspešen razvoj nove ruske literature, ki za-

znamenuje že danes dela velike in trajne vrednosti. Frakcionaška borba posameznih struj je prenehala, edino merilo je idejna in umetniška vrednost. Važno zanimivost prinaša zadnji kongres tudi v tem, da zavestno navezuje novo rusko literaturo s klasiki preteklosti, proti katerim so zlasti v prvih letih revolucije nastopale nekatere literane struje (na primer futuristi). Na primeru teh so opozorili novoruske pisatelje, da pogloblje umetniško stran svojega ustvarjanja, ki je včasih zaradi prevelikega osredotočenja okrog osnovne ideje trpela. Pri tej preokrenitvi gledanja na umetnost ima največje zasluge klasik sodobne ruske književnosti, osem in šestdesetletni Maksim Gorki, ki še vedno kaže nezmanjšano delavnost. On je bil tisti, ki je lani (ali predlanskim) napisal članek o dramatiki in ga končal s pozivom na vse mlade ruske dramatike, da naj se uče pri starih mojstrih drame, predvsem pri Shakespeareju, če hočejo prikazati novega junaka ruske sodobnosti. Nastopil je tudi proti tistim pisateljem, ki so prikazovali svoje pozitivne junake preveč šablonsko, preveč papirnato, ker so jih hoteli imeti kot vsestransko „dobre“. Takih pisateljev prav za prav danes v Rusiji ni več. Kolikor pa jih je še, so brez vpliva. Razvoj je zahteval poglobljenje tudi v tej smeri. Prav tako je nastopil Gorki kot čuvar knjižnega ruskega jezika, ki so ga nekateri pisatelji zanemarjali, ali pa so v stremljenju po originalnosti vnašali vanj malo znane besede iz dialektov ali pa že stare, pozabljene izraze. Pri svoji kritiki ni prizanesel niti Gladkovu, piscu znamenitega romana „Cement“, niti Panferovu. Ob ugotovitvi nekaterih nepotrebnih nedostatkov, izvirajočih iz pisateljeve površnosti, je zaključil s pozivom: „Vsi moramo spoznati, da je pri nas književnost poklicana k delu največje svetovne važnosti. Nikoli še ni imela književnost toliko odgovornosti pred čitateljem kakor jo ima danes naša. In zapomniti si je

treba, da za učenje nikoli ni prepozno, in da se moramo mi učiti bolj ko kdorkoli drugi, ker kot prikazovalci nove stvarnosti že s tem nastopamo tudi kot učitelji življenja.“

To je govoril Gorki iz lastne skušnje. Po svoji pridnosti si je vendar kot bivši bosjak pridobil toliko vsesplošnega znanja, da nikjer v njegovih delih ni moči opaziti nedostatkov, ki bi izvirali iz pomanjkanja znanja, kar bi marsikateri akademično naobražen literat rad očital bivšemu bosjaku, ki se je brez matur in visokih šol povzpел tako visoko. Vse to je šlo s pomočjo njegovega velikega talenta in marljivosti. Še vedno je Gorki središče ruske literature. Mladi pisatelji najdejo v njem svojega dobrega svetovalca in pokrovitelja. Njegove knjige so v devet in dvajsetih milijonih izvodih razširjene po Rusiji in zato je lahko razumeti njegovo popularnost pri širokih ljudskih množicah. Največji ruski aeroplan nosi njegovo ime in Nižji-Novgorod, njegov rojstni kraj, se zdaj imenuje po njem. Zato je povsem jasno, da je predsedništvo tega kongresa, ki se ga je udeležilo okrog tisoč delegatov raznih pisateljskih združenj, vodil Maksim Gorki. Češko-nemški pisatelj Weiskopf, ki ga poznamo pri nas po zbirki novel, ki jih je v prevodu izdala Cankarjeva družba, poroča: „Bil je to svojevrsten kongres v zgodovini svetovne literature. Tisoč pisateljev-začetnikov in mojstrov; dovršeni ‚zapadnjaki‘ in primitivni ljudski pevci vzhoda; delavci in kmetje, intelektualci, bivši bosjaki in bivši ‚brezprizorni‘ otroci; Rusi, Armenci, Uzbeki, Ukrajinci, Nemci z Volge, Tatari; liriki, dramatiki in romanopisci so istočasno demonstrirali različnost svoje nacionalne umetnosti in svojega individualnega talenta in veliko skupnost svojega prepričanja. Poročali so, razpravljali, kritizirali in to deloma zelo ostro; govorili so o vsebini in obliki, kompoziciji in izberi tēm, o fašizmu in vojni, revoluciji in razredni borbi pa o

Jamesu Joysu (avtorju ‚Ulyssesa‘) in Honoreju de Balzacu, o ‚socialističnem realizmu‘ in o ‚pozitivnem junaku‘, in so se vedno znova znašli v harmoniji skupnih nalog in skupnih ciljev.“

Za kongres je po vsej državi vladalo največje zanimanje. Na stotine ljudi je vsak dan čakalo, da bi lahko zasedli preostale prostore na tribunah. O kongresu so stalno poročali časniki, od največjih pa do majhnih glasil kolhozov. Nekdo je imenoval pisatelje „inženjerje duše“. Tako je nova Rusija pokazala vso svojo veliko ljubezen do lepe književnosti in ji s svojo pozornostjo priznala njeno pravo važnost v človeškem življenju. Kongres so pozdravile delegacije otrokov-pijonirjev, delavcev, vojakov, mornarjev itd. Ko so bili inozemski pisatelji z nekaterimi ruskimi gostje pri Maksimu Gorkemu, se je tam odigral pretresljiv prizor, o katerem poroča nemški književnik Balder Olden: Med inozemskimi gosti je bila tudi mlada kitajska pisateljica Hu-Ši-Lan. Za silo je znala nemško, toda govorila je sekajoče in bolj v samostalniki. Zato so bili njeni stavki raztrgani, razbiti. In zbranim pisateljem je pripovedovala o svoji prijateljici, ki je prevajala dela Gorkega v kitajščino in si tako zelo zaželela, da bi smela nekoč pogledati „stalemu Golkemu“ v oči. Toda kitajska generalska reakcija jo je dala živo pokopati. Za njo sta bila na Kitajskem umorjena še dva prevajalca Gorkega. Število umorjenih, živo pokopanih in do smrti mučenih pisateljev je na Kitajskem zelo veliko. „Toda če ima človek srce — ne more molčati“, je rekla jokajoč Hu, in ona in njeni tovariši bodo naprej pesnikovali in pisali in umirali za svobodo...“ Gorki je jokal — to je bilo čudno, kajti Husinih besed še nihče ni bil prevedel, on pa nam ni izdal, da razume nemško. Pozna bržkone samo nekaj besed, pač tiste, ki jih obvlada tudi Hu — in ko se je nato sklonil k njej, samo da bi se ji skozi solze nasmehnil v njen solznat obraz, se je zdelo, kakor da leži,

nežna in drobna, na njegovih širokih, dobrih kmečkih prsih kakor njega v varovanec, njegov otrok. Hu je bila v zaporih, nazadnje v Nemčiji, več mesecev je že presedela, mlada je, še dolgo bo živela in trpela. Toda ta večer, ki se je raztegnil do jutra, je bila vedno ob „stalemu Golkemu“, govorila z njim, pila in čutila bližino mrtve prijateljice. —

Kongres je zboroval v bivših prostorih plemenitaškega kluba. Po dvorani so bili razpostavljeni kipi Puškina, Goetheja, Shakespearea, Zolaja, Tolstega itd. V tej zgodovinski dvorani, kjer so zdaj zborovali pisatelji, je ležal na mrtvaškem odru Uljanov, tu se je vršil znani proces proti Ramzinovi „industrijski stranki“ itd. Ko je vstopil v to dvorano francoski pisatelj Andre Malraux, ki je prejel letošnjo Goncourtjevo nagrado, je presenečen ob tolikem številu delegatov vzkliknil: „Et tout ça écrit?“ Nekaj dni nato pa je končal svoj govor z besedami: „Knezi in berači so nekoč poslušali Shakespearea. V času, ko se morejo zapadnjaki zbirati le zato, da se bridko norčujejo pred figuro Charliea Chaplina; v času, ko mnogi naših najboljših pisateljev pišejo za pošasti ali pa za ljudi, ki se šele rode, ustvarjate vi, podobni med seboj in vendar različni kakor zrna, nanovo civilizacijo, iz katere vzrastejo Shakespeareji.“

Pisateljevanje je postalo v Rusiji važen in odgovoren poklic. Novi ruski književnik stoji v središču zanimanja ruske javnosti. Nič več bohemskega ni v njegovem poklicu, on je zavestni stvaritelj bodočnosti v literaturi. Na čast temu kongresu je izšlo šest milijonov knjig sodobnih ruskih pisateljev. Rusko občinstvo čaka na knjige kakor so med vojno čakali ljudje na petrolej ali moko. Široke ljudske množice, pod carizmom zaradi analfabetizma tavajoče v temi, danes streme po kulturi, po umetnosti. Ta „glad“ čitateljev daje ruskim pisateljem poseben vzgon in tudi odgovornost pri delu. Vez med občinstvom in pisateljem je tako trdna, da pi-

satelji nikoli ne morejo izgubiti vse zveze z življenjem. Delo, o katerem je že marsikateri zapadni pisatelj pisal kakor o največjem smotru človekovega življenja, je za ruski narod postalo danes vse. Delo v veri za lepšo bodočnost in v borbi za to novo bodočnost nadomešča ljudem celó religijo. Zato je Gorki dejal, da mora biti glavni junak nove ruske književnosti delo, to se pravi „človek, ki so ga organizirali procesi dela, ki je opremljen z vso močjo moderne tehnike, človek, ki spet s svoje strani organizira delo, ga napravi lažjega in produktivnejšega, ga dvigne do stopnje umetnosti. Učiti se moramo zapopasti delo kot stvariteljstvo. Glavni motiv književnosti pred revolucijo je bila drama človeka, ki se mu zdi življenje preozko, človeka, ki se čuti nepotrebne, ki išče v družbi položaja, pa ga ne najde, ki trpi in propada, se vdaja pijančevanju ali pa napravi samomor. Med nami danes ne more biti nepotrebni ljudi. Vsakomur je dana velika razvojna svoboda in zahteva se le, da zavzame pošteno stališče k herojskemu delu, ki gradi brezrazredno družbo.“

Karl Radek je pozival na delo pisatelje vsega sveta. Ostro stališče je zavzel proti internacionalnemu fašizmu. „V dobi kapitalističnega propadanja lahko sicer fašisti literaturo uničijo, toda sami ne morejo ustvariti nobene znamenite literature. Celó umetnik, ki bi ne mogel zapopasti življenja v njegovi celokupnosti, ki ne razume, kaj je fašizem, bi moral priznati: fašizem je propadanje, razkranje in konec literature. In kdor želi, da se naj svetovna literatura razvija, kdor želi, da naj mu ta mogočni razvojni vzvod človeštva pripravi največja ugodja, ki obogate življenje neštevilnih ljudi . . . , ta naj se bori proti fašizmu.“ Nemški pesnik Becher je pozval v skupno falango vse tiste pisatelje in pesnike, ki čutijo odpor in preganjanje od fašizma, četudi se ne prištevajo k socializmu. Tako je bil ta kongres tudi klicar pisateljske skupnosti

v borbi proti splošni reakciji. Še ostreje kakor Gorki je govoril za poglobitev umetniškega ustvarjanja Buharin. „Če hočemo primerjati nekatera dela naših pesnikov s poezijo Verhaerenovo, bomo videli, koliko misli, koliko problemov, primerjav, podob ima in koliko kulture. Pri nas pa imajo pogostokrat rimana gesla za poezijo . . . Kultura, kultura in spet kultura! Zadnji čas je, da pometemo z bohemo. Ne sme se pozabiti, da so bili resnični veliki mojstri, celó ljudje ‚z lahko roko‘, kakor naš veliki genij Puškin, ‚brezskrbni in lahkomiselni‘, marljivi delavci in so bili vseskozi na višku kulture svojega časa. (Puškin prihaja v novi Rusiji do vedno večje veljave. Njegova dela so po vojni izšla v štirih milijonih izvodih. — B. K.) Nesmiselno bi bilo zahtevati od vseh pesnikov, da naj bodo veliki filozofi in kritiki. Ni slučaj, da postanejo eni filozofi, drugi pesniki . . . To pa še ne pomeni, da se odpovemo zahtevi, da naj pesnik temeljito dvigne svojo izobrazbo na vseh kulturnih področjih!“

Govorili so tudi skoraj vsi inozemski gostje. Martin Andersen Nexö je govoril o problemu človečnosti, Willi Bredel o pisateljih v koncentracijskih taboriščih, Louis Aragon o antifašistični pisateljski fronti v Franciji, Chuan-Lan-Či o literaturi in revoluciji na Kitajskem, Hidsikato o literaturi vojnih hujskačev in o ilegalni revolucionarni japonski literaturi (časniki iz Tokia so nato pisali, da bo Hidsikato ob povratku aretiran), Andre Malreaux in Jean Richard Bloch sta razpravljala o individualnosti in individualizmu, Theodor Plivier, znani pisatelj vojnih romanov, je poročal o vojni književnosti, Herzfelde je analiziral metode ustvarjanja pri Joyse-u, Toller je govoril o antifašističnih pisateljih, Jef Last je odkrival korenike holandske kolonialne literature itd. in Becher je napravil načrt za „zvezo vseh pisateljev z dobro voljo“ za borbo proti sovražnikoma človeštva: proti vojni in fašizmu. B. K.